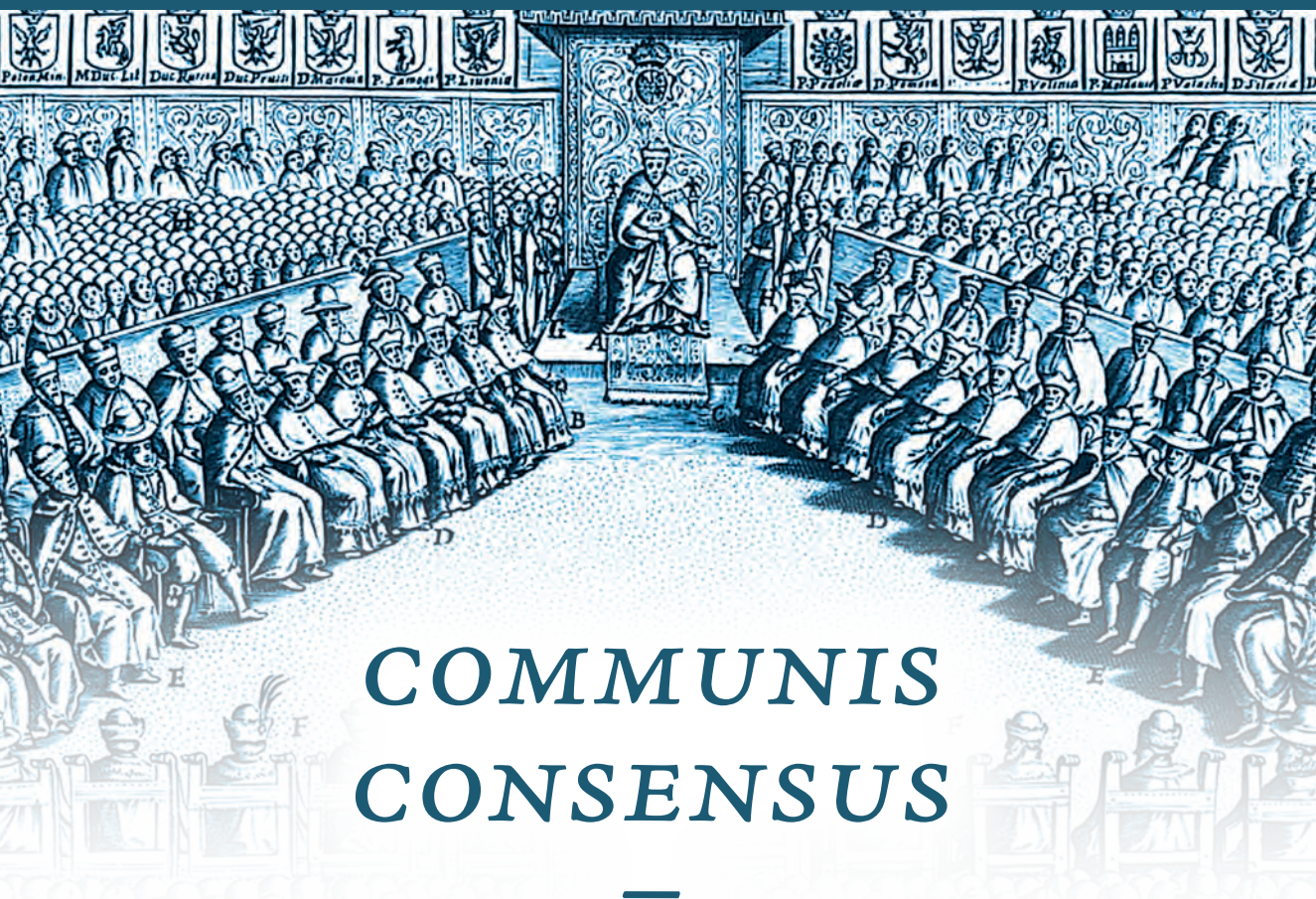

IZABELA LEWANDOWSKA-MALEC

COMMUNIS
CONSENSUS
—
UNANIMUS
CONSENSUS

*Sejm walny Rzeczypospolitej Obojga Narodów
w latach 1586-1668*

*COMMUNIS
CONSENSUS
—
UNANIMUS
CONSENSUS*

IZABELA LEWANDOWSKA-MALEC

COMMUNIS
CONSENSUS
—
UNANIMUS
CONSENSUS

*Sejm walny
Rzeczypospolitej Obojga Narodów
w latach 1586-1668*

Kraków

Izabela Lewandowska-Malec
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0003-1410-0718>
 Izabella.Lewandowska-Malec@uj.edu.pl

© Copyright by Izabela Lewandowska-Malec, 2021

Recenzenci
prof. dr hab. Waldemar Bednaruk, KUL
prof. dr hab. Marian Mikołajczyk, UŚ

Opracowanie redakcyjne
Małgorzata Broszko

Projekt okładki
Mateusz Jaszczyk

ISBN 978-83-8138-320-2 (druk)
ISBN 978-83-8138-430-8 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381384308>

Na okładce: polski sejm za panowania Zygmunta III Wazy, Giacomo Lauro, 1622;
Biblioteka Narodowa

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

„Różne rozumienie w sprawach
Rzeczypospolitej nieprzyjaźni nie czyni.”

*Andrzej Opaliński,
marszałek wielki koronny*

Pamięci mojego Taty

SPIS TREŚCI

WSTĘP	13
ROZDZIAŁ 1.	
POZYCJA SEJMU W RZECZYPOSPOLITEJ	25
1.1. REALIZACJA KONCEPCJI RZECZYPOSPOLITEJ	25
1.2. NAZWA PAŃSTWA	30
1.3. AKTY O RANDZE KONSTYTUCYJNEJ.....	33
1.3.1. Akt unii lubelskiej	34
1.3.2. Artykuły henrykowskie	37
1.3.3. Pakta (i) konwenta.....	40
1.4. ZASADY USTROJOWE.....	48
1.4.1. Ustrój mieszany	48
1.4.2. Dualizm formy państwa	50
1.4.2.1. Zwierzchnictwo narodu szlacheckiego w Rzeczypospolitej	60
1.4.2.2. Suwerenność władcy w królestwie.....	67
1.4.2.3. Majestat i autorytet króla	69
1.4.3. Rządy prawa.....	80
1.5. SEJM WALNY W STRUKTURZE ORGANÓW WŁADZY	84
1.5.1. Władza podzielona.....	84
1.5.2. Nadrzędność sejmu	86
1.5.3. Relacje sejmu z innymi organami	87
1.5.3.1. Sejm a król i jego urzędnicy	87
1.5.3.2. Sejm a rada senatorów rezydentów.....	94

1.5.3.3. Sejm a wymiar sprawiedliwości	100
1.5.3.4. Sejm a sejmiki ziemskie	107
ROZDZIAŁ 2.	
SPRAWY SEJMOWE	111
2.1. POSZERZANIE ZAKRESU WŁAŚCIWOŚCI SEJMU	
– WYBRANE PRZYKŁADY	113
2.1.1. W latach 1587–1632.....	113
2.1.1.1. Wyznaczenie miejsca i terminu elekcji	113
2.1.1.2. Wybór królewskiej małżonki i oprawa jej wiana.....	114
2.1.1.3. Objęcie lenna	117
2.1.1.4. Ustanawianie ordynacji	121
2.1.1.5. Bicie monety.....	121
2.1.1.6. Nadawanie indygenatów.....	124
2.1.1.7. Ogłaszanie amnestii i stosowanie prawa łaski	126
2.1.2. W latach 1632–1648	128
2.1.2.1. Wyznaczenie miejsca i terminu elekcji	128
2.1.2.2. Ustanawianie zaopatrzenia dla potomstwa króla.....	129
2.1.2.3. Wyrażanie zgody na objęcie urzędów kościelnych przez królewiczów	130
2.1.2.4. Wyrażanie zgody na ustanawianie zakonów rycerskich i orderów.....	134
2.1.2.5. Ustanawianie ceł morskich.....	135
2.1.3. W latach 1648–1668.....	136
2.1.3.1. Ogłaszanie proskrypcji indywidualnej i zbiorowej	136
2.1.3.2. Pozwolenie na sprzedaż dóbr ordynacji	137
2.1.3.3. Wyrażenie zgody na abdykację króla	138
ROZDZIAŁ 3.	
FUNKCJE SEJMU	141
3.1. FUNKCJA PARTYCYPACYJNA W PROWADZENIU	
POLITYKI ZAGRANICZNEJ	141
3.1.1. Źródła finansowania.....	145
3.2. FUNKCJA USTAWODAWCZA.....	147
3.2.1. Wykładnia prawa.....	147

3.3. FUNKCJA USTROJOWO-GWARANCYJNA.....	149
3.4. FUNKCJA KONTROLNA	150
3.4.1. Nadużycia prawa.....	166
3.5. FUNKCJA SĄDOWNICZA.....	177
3.6. FUNKCJA SĄDOWO-ADMINISTRACYJNA.....	182
3.7. FUNKCJA MEDIACYJNA.....	188
3.7.1. Konflikty religijne	189
3.7.2. Konflikty międzystanowe.....	197
3.7.3. Konflikty między narodami.....	198
3.7.4. Konflikty personalne	204
ROZDZIAŁ 4.	
RODZAJE SEJMÓW	209
4.1. SEJMY DOBY KRÓLOWANIA (<i>REGNUM</i>)	209
4.1.1. Sejm zwyczajny (ordynaryjny)	209
4.1.2. Sejm nadzwyczajny (ekstraordynaryjny)	214
4.2. SEJMY ROZPOCZYNAJĄCE BEZKRÓLEWIE (<i>INTERREGNUM</i>)	222
4.2.1. Sejm abdykacyjny.....	222
4.3. SEJMY W TRAKCIE BEZKRÓLEWIA (<i>INTERREGNUM</i>)	227
4.3.1. Sejm konwokacyjny	228
4.3.2. Sejm elekcyjny	236
4.4. SEJMY KOŃCZĄCE BEZKRÓLEWIE (<i>INTERREGNUM</i>).....	252
4.4.1. Sejm koronacyjny	252
ROZDZIAŁ 5.	
STRUKTURA ORGANIZACYJNA SEJMU	255
5.1. TRZY STANY SEJMUJĄCE.....	255
5.1.1. Król.....	255
5.1.2. Senatorowie	260
5.1.3. Posłowie.....	264

5.2. IZBY SEJMOWE	277
5.2.1. IZBA SENATORSKA.....	277
5.2.2. IZBA POSELSKA.....	278
5.3. RELACJE MIĘDZY STANAMI SEJMUJĄCYMI	280
5.4. ORGANY WEWNĘTRZNE SEJMU	284
5.4.1. Marszałek wielki koronny.....	284
5.4.2. Kanclerz wielki i podkanclerzy	287
5.4.3. Marszałek poselski.....	291
5.4.4. Deputacje i delegacje.....	296
ROZDZIAŁ 6.	
OBRADY SEJMOWE	299
6.1. MIEJSCE OBRAD	299
6.2. CZAS TRWANIA SEJMU.....	307
6.3. DŁUGOŚĆ DZIENNYCH SESJI	312
6.4. FREKWENCJA I OBSTRUKCJA.....	314
6.4.1. Rozrywanie, rwanie i przerywanie sejmu.....	320
6.5. REGULAMIN OBRAD	328
6.6. CZYNNOŚCI SEJMOWE	339
6.6.1. Czynności wstępne.....	344
6.6.2. Obrady izb rozłączonych.....	345
6.6.3. Obrady izb połączonych.....	351
6.6.4. Obrady izb rozłączonych.....	355
6.6.5. Współdziałanie posłów i senatorów	357
6.6.6. Obrady izb połączonych.....	359
6.6.7. Czynności końcowe.....	361
ROZDZIAŁ 7.	
PROCEDURA USTAWODAWCZA.....	363
7.1. TRYB LEGISLACYJNY	363
7.2. ZADANIA KOMISJI DO KONSTYTUCJI	381
7.2.1. Prace redakcyjne	381

7.2.2. Sankcja i promulgacja.....	385
7.2.3. Badanie zgodności z prawem pospolitym	387
7.2.4. Publikacja	388
ROZDZIAŁ 8.	
DOROBK USTAWODAWCZY	391
8.1. OKRES KRÓLOWANIA (<i>REGNUM</i>)	391
8.1.1. Konstytucje publikowane	395
8.1.1.1. Technika ustawodawcza.....	397
8.1.2. Skrypty do archiwum	400
8.1.3. Recesy sejmowe	409
8.1.4. Uchwały podatkowe.....	412
8.2. OKRES BEZKRÓLEWIA (<i>INTERREGNUM</i>)	413
8.2.1. Konfederacja generalna.....	413
8.2.1.1. Skrypty do archiwum	417
8.2.2. Porządek na sejmie elekcyjnym	417
8.2.3. Wynik elekcji	418
8.2.4. Pakta konwenta.....	419
8.2.5. Rozstrzygnięcia fiskalne i gospodarcze	419
ZAKOŃCZENIE.....	423
WYKAZ SKRÓTÓW	431
BIBLIOGRAFIA	433
SPIS SCHEMATÓW	449
SPIS TABEL	451
INDEKS OSOBOWY.....	453
SUMMARY.....	465

WSTĘP

Dzieje staropolskiego parlamentaryzmu są fascynujące, szczególnie w omawianym okresie – latach 1586–1668. W czasie rozwoju absolutyzmu i zaniku lub ograniczenia znaczenia europejskich instytucji parlamentarnych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów sejm walny rozkwita. Szczególnego znaczenia nabiera w fazie najbardziej rozwiniętej, co nastąpiło za panowania Zygmunta III Wazy. Ukształtowały się wówczas ostatecznie relacje pomiędzy władcą, reprezentującym monarchię, a szlachtą jako suwerenem w Rzeczypospolitej. Emanacją tego układu był sejm walny. Ponad 80 lat to wystarczająco dużo, by móc wyciągnąć jednoznaczne wnioski, sformułować zasady funkcjonowania państwa, wskazać sukcesy i porażki ówczesnego systemu ustrojowego, w którym parlament miał niezwykle znaczącą pozycję. Sejm w tej epoce przeszedł ewolucję – od systematycznego rozwoju jego znaczenia do powolnej, ale widocznej destrukcji.

Na temat parlamentaryzmu przedrozbiorowej Rzeczypospolitej w okresie od XV do XVIII w. powstała już ogromna liczba opracowań¹. Dość wskazać wyniki starannych działań autorów *Bibliografii parlamentaryzmu Rzeczypospolitej szlacheckiej*, wydanej

¹ O stanie badań: S. Płaza, A. Sucheni-Grabowska, *Z badań nad parlamentaryzmem XVI w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” (dalej: CPH) 1974, z. 1, s. 59–83; I. Kaniewska, *Stan badań nad parlamentem polskim w latach 1506–1572*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 1971, z. 35, s. 49–58; *Parlamentarzyści polscy do XVI do XX w. Stan badań i postulaty*, red. J. Seredyka, D. Kurpiers-Schreiber, Opole 1999; *Dzieje parlamentaryzmu w Polsce XV–XVIII w. (Materiały bibliograficzne)*, oprac. K. Zieliński, Warszawa 1985; S. Płaza, *Z badań nad polskim parlamentaryzmem XVI w.*, [w:] *Konferencja historyków prawa. Wiec – rada – sejm – parlament. Referaty i tezy*, Kołobrzeg 1972, s. 43–59; S. Grodziski, *Pięćset lat sejmu polskiego. Rzut oka na stan badań*, „Przegląd Sejmowy” 1993, nr 1, s. 13–27; *Parlamentaryzm w Polsce we współczesnej historiografii*, red. nauk. J. Bardach, współłudz. W. Sudnik, Warszawa 1995; E. Mierzwa, *Bibliografia do dziejów sejmu i samorządu*, „Teki Sejmowe” 1, 2010, s. 156–240; A.B. Zakrzewski, *Osiągnięcia i problemy badań nad parlamentaryzmem Wielkiego Księstwa Litewskiego*, *ibidem*, s. 40–52; R. Kołodziej, *Parlamentaryzm szlachecki w Rzeczypospolitej XVI–XVII wieku. Stan badań i postulaty*, *ibidem*, s. 53–63; A. Korytko, *Senat Rzeczypospolitej XVI–XVIII w. Stan badań i postulaty badawcze*, *ibidem*, s. 64–79; M. Zwierzykowski, *Sejm i sejmiki Rzeczypospolitej w XVIII wieku. Stan badań i postulaty badawcze*, *ibidem*, s. 80–92; K. Bucholc-Srogosz, *Stan badań nad parlamentaryzmem polskim doby rządów Rady Nieustającej. Potrzeba podjęcia szerszych badań nad funkcjonowaniem stronnictwa królew-*

w 2012 r., którzy ujęli łącznie 2750 pozycji bibliograficznych, w tym 195 wydawnictw źródłowych, 2144 książki i artykuły oraz 411 recenzji i polemik². Liczba publikacji w związku z upływem 8 lat oczywiście wzrosła³.

skiego, *ibidem*, s. 92–106; A. Zahorski, *Sejm Wielki w najnowszej historiografii polskiej*, [w:] *Pamiętnik XIV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, Łódź, 7–10 września 1989 roku. Referaty – komunikaty – sekcje, red. S. Meller, Toruń 1993, s. 133–140.

² R. Kołodziej, M. Zwierzykowski, *Wstęp*, [w:] *Bibliografia parlamentaryzmu Rzeczypospolitej szlacheckiej*, Poznań 2012, s. 7.

³ Publikacje źródeł: *Diariusz sejmiku elekcyjnego 1648 roku*, oprac. i wstęp J. S. Dąbrowski, Kraków 2013; *Diariusze sejmiku koronacyjnego Zygmunta III Wazy 1587/1588 roku*, oprac. I. Kaniewska, Kraków 2016; *Diariusz sejmiku koronacyjnego Jana III Sobieskiego w 1676 roku*, oprac. J. Stoliczki, Kraków 2019; *Księga wpisów MK 185 podkanclerzego i kanclerza Jerzego Ossolińskiego z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie z lat 1638–1643*, oprac. W. Krawczuk, Warszawa 2020; *Księga wpisów MK 187 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie z lat 1639–1642*, oprac. A. Korczyński, W. Krawczuk, Warszawa 2020; *Księga wpisów podkanclerzego Piotra Gembickiego MK 182 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. W. Krawczuk, red. J. S. Dąbrowski, Warszawa 2019; *Akta sejmikowe ziemi chełmskiej 1572–1668*, oprac. W. Bondyra, H. Gmiterek, J. Ternes, Lublin 2013; *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1733–1763*, wyd. M. Zwierzykowski, Warszawa 2015; *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego: lata 1668–1675*, wyd. M. Zwierzykowski, R. Kołodziej, A. Kamieński, Poznań 2018; monografie i prace zbiorowe: R. Kołodziej, „Ostatni wolności naszej klejnot”. *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana III Sobieskiego*, Poznań 2014; A. Korytko, „Na których opiera się Rzeczypospolita”. *Senatorowie koronni za Władysława IV Wazy*, Olsztyn 2015; E. Dubas–Urwanowicz, *O nowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586*, Warszawa 2013; W. Filipczak, *Życie sejmikowe prowincji wielkopolskiej w latach 1780–1786*, Łódź 2012; A. Grześkowiak–Krwawicz, *Dyskurs polityczny Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pojęcia i idee*, Toruń 2018, eadem (wersja angielskojęzyczna), *The Political Discourse of the Polish–Lithuanian Commonwealth: Concepts and Ideas*, Routledge 2020; W. Kaczorowski, *Budowa oraz funkcjonowanie mostu elekcyjnego w Warszawie w okresie bezkrólestwa w 1632 roku*, Opole 2016; J. Kaniewski, *Sejmiki koronne wobec problemów wewnętrznych Rzeczypospolitej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669–1673)*, Katowice 2014; D. Konieczna, *Ustrój i funkcjonowanie sejmiku brzeskoliteńskiego w latach 1565–1763*, Warszawa 2013; J. Kordel, „Królestwo anarchii”. *W poszukiwaniu nowożytnych wyobrażeń o Rzeczypospolitej i jej mieszkańcach*, Warszawa 2020; R. Kozyrski, *Duchowieństwo, kościoły i religia w dokumentach województwa ruskiego w epoce konfesjonalizacji Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1648–1768*, Lublin 2013; W. Chorańczewski et al., *The Polish and Lithuanian Metrica – memory of the state. Metryka Koronna – pamięć państwa*, Warszawa 2017; *My i oni. Społeczeństwo nowożytnej Rzeczypospolitej wobec państwa*, red. W. Kriegseisen, Warszawa 2016; A. Lisek, *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólestwa i wojny o tron Polski w latach 1733–1736*, Kraków 2014; H. Litwin, *Zjednoczenie narodów cnych: polskiego, litewskiego, ruskiego. Wołyń i Kijowszczyzna w Unii Lubelskiej*, Warszawa 2019; *Po unii – sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, red. nauk. H. Lulewicz, Siedlce 2013; *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko–litewskim XV–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru – między prawami a obowiązkami*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, F. Wolański, Katowice 2016; D. Rolnik, *Leonarda Marcina Świejkowskiego (1721–1793) ostatniego wojewody podolskiego: życie codzienne i publiczne oraz jego myśli o Rzeczypospolitej*, Katowice 2016; idem, *Województwo mińskie i Jeleńscy w życiu publicznym Rzeczypospolitej w latach 1764–1795 w świetle ich korespondencji*, Katowice 2018; J. Stoliczki, *Ukraina, Ruś w epoce nowożytnej: instytucje i elity*, Kraków 2016; *Najjaśniejsza Rzeczypospolita. Studia ofiarowane Profe-*

Communis Consensus – Unanimus Consensus

The General Sejm of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the Years 1586-1668

SUMMARY

In the 16th century, in Europe, with reference to ancient ideas, attempts were made to create the state “well ruled”, which was called the commonwealth. These aspirations headed in different directions. While France became a cradle of monarchy absolutism, the Kingdom of Poland was characterised by reinforcement of the nobility who in confrontation with the king, based on the pushed program of the execution of rights and possessions, led to the creation of a special political hybrid. Taking over some powers of the ruler, a commonwealth was established on this basis – as the combination of oligarchy represented by “senatorial lineages” and democracy with the nobility as a “political nation”. In this way, a mixed monarchy was formed, mixed doubly as the monarchy and commonwealth, and within the latter – an oligarchy with democracy. In the commonwealth, the nobility was the supreme authority, for senators came out, after all, from the circle of “brothers”, while the monarch was a sovereign in the kingdom. An internal order was to be guaranteed due to the balance between these political forms. At the end of the 1560s, these principles were also introduced in the Grand Duchy of Lithuania, and under the Union of Lublin the Polish-Lithuanian state called the Polish-Lithuanian Commonwealth was created.

Law was a soul of the commonwealth. During the election sejm in 1573, its participants accepted a legal act which regulated political foundations of the dualistic state and was called the Henrician Articles, according to the name of the first ruler chosen by election. The Articles comprised a resolution, not analysed until now in source literature, that besides “conditions” or terms of adopting the throne of the Commonwealth by an elect, there would be an obligation for the ruler to correct reported “exorbitances”, i.e. abuses in the field of law application. These “conditions” and “exorbitances” were meant to be the basis of a public contract concluded each time with a chosen elect. The necessity of concluding “a certain and particular contract” with a king-elect had been already discussed in the content of the Warsaw Confederation accepted during the sejm convocation preceding the election sejm of 1573. “Conditions” were included

in pacts, and “exorbitances” in conventions, so the title of this contract should properly read: the pacts and conventions, However, the conjunction disappeared over time and the act was quickly called the pacts conventions.

In the first item of the Henrician Articles, a very important resolution was included about handing over the royal throne by election. In source literature until now, the statement “We and our descendants the Polish kings” was not suitably considered. Researches believed that during the interregnum the nobility made free elections also within the passive right to vote. This opinion is not correct. Initially, the freedom of election related fully to the active right to vote. The first elected king Henryk Walezy was guaranteed that after his death the throne would be handed over to one of his descendants. However, this ruler did not swear the discussed political act, escaped from the Commonwealth to accept the French throne and, most of all, he died childless. The resolution could not be implemented. The next ruler Stefan Batory swore the Henrician Articles – it was the necessary condition for their implementation – but he also died childless. A completely different situation concerned the next election king Zygmunt III Waza. He had male descendants with his two wives, sisters from the Hapsburg house. The nobility opposition, first under Jan Zamoyski and later Mikołaj Zebrzydowski, accused the king of the intention to make the throne cession in favour of one of the Hapsburgs in return for the help in regaining the hereditary Swedish throne. The problem appeared that the first resolution of the Henrician Articles did not mention about the prohibition of the throne cession and the king did not think that he is guilty of abusing the law as his opponents claimed. On the other hand, the last regulation of the Henrician Articles accepted the possibility of rejection the obedience to the king if he broke the law. On this basis, the opposition started a rebellion – the so-called *rokosz* – in 1606 but lost in the battle against the king’s troops. Reestablishment of the internal peace occurred after the sejms in 1607 and 1609 during which *de iure* the *rokosz* right was restricted. At the same time, the king obliged himself to publish in the Town (Grodzkie) Acts his diploma where he confirmed the right of free election and he promised that he would not try to pass the throne of the Commonwealth within any legal action. However, the king held up the publication of his obligation and, quite the contrary, aimed at passing the throne to his son within *vivente rege*. This action and other violations of the law were noticed by the nobility, and when the first Waza died, the nobility chose as a king his first-born son Władysław, concluding with him pacts (and) conventions devoted mostly to “exorbitances”. In this agreement, the first resolution of the Henrician Articles was changed by replacement of the words: “descendants Our Polish kings” with the phrase: “following US Polish kings”. From then on, the nobility as electors were not legally obliged to choose for the throne a successor of the dead ruler. They could only take advantage of such a political and even actual opportunity.

In the Commonwealth as a state constituting the mixed political form, i.e. monarchic, oligarchic and democratic, sovereignty did not fall within any division. In the scope belonging to the monarchy features, the ruler was still the sovereign, and in the commonwealth the superior authority belonged to the noble nation. The general sejm was emanation of this blend. It consisted of the three sejmings estates: king, senate and chamber of deputies. In the system of authority bodies of the Commonwealth, it was a sovereign body. Its suzerainty manifested primarily as a privilege for establishing law which all people, including the monarch, had to accept. The statement *in Polonia lex est rex* indicated the law sovereignty as the highest value of a democratic element in the mixed political system. The second extremely important task of the general sejm resulted from its control function. When a conflict between the monarch and the chamber of deputies (*inter maiestatem ac libertatem*) deepened, the general sejm ceased to establish law and focused on preservation of system guarantees and control of the king and his officials.

The general sejm held debates in the deliberation mode: the parliament constituted the forum which settled mainly public affairs. Each issue, even the most radical one, could be discussed due to the eagerly protected rule of the speech freedom, understood as *libertas sentiendi, iu sponendi, iu sponendi* oraz *ius vetandi*. The marshal was a mediator when disputes became fiercer. He looked for a problem solution through the invention of *medium*, i.e. “the golden mean”, which would be acceptable for adversaries. During the sejm, projects of acts were not voted by the majority but accepted within the common agreement. This approval was based on a presumption that if nobody expresses objection or discontent, a regulation is accepted. Such procedure required mutual tolerance, respect for different opinions, and strengthening the rule that under the influence of arguments (*rationes*) everyone can change his view and it is not any disgrace or weakness. However, in order to finish a deliberation successfully, various solutions were used: a particular project was accepted only by some voivodeships or lands, sometimes affairs creating a conflict were written down in the so-called “reces” (postponement) register, and a next sejm deliberation was to begin with these matters.

The basic condition for a successful deliberation was staying in the chamber during a debate. If only one participant, who expressed an objection, left *gremium*, there was no actual possibility to convince him, and the common agreement was not achieved. Such a situation occurred in 1652, during the reign of Jan Kazimierz, when an assembly was abandoned by Władysław Siciński who was against an extension of the proceedings beyond statutory six weeks, and later on he disappeared without a trace. The marshal of the deputy chamber, Andrzej Maksymilian Fredro, announced that this single objection is valid and the sejm ended without accepting resolutions. In other words, the break of the sejm should be connected with irreversible abandonment of a deliberation place by even one deputy. In the next period, such a behaviour of the deputy resulted in

entering the state *passivitas* by the deputy chamber, i.e. standing in the passivity until an objection is withdrawn. If this solution was not achieved during “the sejm time” (six weeks), the sejm was broken. Formalising of the objection law led to transformation of the common agreement rule in the unanimity principle, and ultimately, after the epoch of the kings from the Vasa dynasty, to implementation of elements of the voting procedure, because the deputy marshal was obliged to ask three times whether someone submits an objection. The nobility was increasingly afraid that deputies, who were to present opinions of the nobility sejmiks on the sejm forum, are progressively devoted to factions, i.e. magnate parties. The democracy slowly faded, and oligarchy was stronger. Attempts to closer connect deputies with instructions failed, or rather they were used by factions for spreading private interests. The deliberation idea collapsed – the construction requiring care of public good, independence of the deputy and his patriotic attitude. The conflict was deepened by the king who aimed at realisation of his dynastic interests against political rules of the state.

Legislative achievements of the sejm were more substantial at the beginning of reigning of a particular ruler due to hopes connected with a new king, concerning mainly implementation of nobility postulates and “exorbitances”. The sejm acts called constitutions and taxes were announced in print as the law volume (*volumen legum*). The legislative technique of these legal acts was very flawed. However, differed ways of editing resulting from practice were used, such as changing, referencing, abolishing, temporary, empowering regulations. An interesting form of acts comprised unpublished resolutions, although they were announced in published constitutions. These secret acts concerned primarily foreign policy and were available only in a few copies for the most important persons in the state. They were called “scripts for the archive”, and there was in fact a separated place in the royal treasury for keeping these scripts.

The reigning period of three representatives of the Vasa lineage, lasting over 80 years, was very important in the history of the Polish–Lithuanian parliamentarism. At that time, the function of the general sejm, its competencies and mode of action were stabilised. On the other hand, next flaws and problems with its functioning were revealed. As a political body, the sejm constituted the reflection of the Commonwealth which in the 17th century was in a deep crisis caused by wars, internal revolts, economic collapse, repeating epidemics. In the atmosphere of danger, internal conflicts between the most important political forces accumulated. The sejm reacted to these disagreements, mainly within the deputy chamber, independently or under the influence of factions, focusing on the defence of *status quo*, for fear of the change of the political system.

Keywords: Polish–Lithuanian Commonwealth, mixed monarchy, general sejm, three sejming estates

Książka Pani Profesor Izabeli Lewandowskiej-Malec, stanowiąc nowatorskie ujęcie dziejów sejmu walnego i jego dorobku w czasach Wazów, z pewnością spotka się z dużym zainteresowaniem, niewątpliwie wzbudzi też dyskusję w środowisku naukowym. Można śmiało przypuszczać, że zainteresuje ona nie tylko historyków prawa, lecz także wszystkich innych historyków zajmujących się wczesnonowożytnymi dziejami Polski, Litwy, Ukrainy i Białorusi.

prof. dr hab. Marian Mikołajczyk, UŚ

Książka jako całość jest bardzo ciekawa, zarówno dla badaczy epoki staropolskiej, jak i dla zwykłych czytelników – pasjonatów historii naszego kraju. W licznych obszarach jest to publikacja odkrywczą, wnoszącą wiele do materii badań prowadzonych przez kolejne pokolenia historyków, miejscami syntetyzująca dotychczasowe osiągnięcia, zawierająca wiele ważnych wniosków, dotychczas słabo akcentowanych lub takich, które umknęły naszej uwadze. Nowe pytania stawiane przez Autorkę, niekiedy spojrzenie na te same problemy, ale pod innym kątem, dały zaskakujące odpowiedzi, które niewątpliwie wniosą nowy impuls do podjęcia dyskusji o zagadnieniach, które wydawały się dostatecznie opracowane”.

prof. dr hab. Waldemar Bednaruk, KUL

Izabela Lewandowska-Malec, doktor habilitowana w Katedrze Historii Prawa Polskiego, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, historyk prawa, od wielu lat prowadzi badania nad zagadnieniami polskich tradycji demokratycznych, historii parlamentaryzmu oraz instytucji dawnego i współczesnego samorządu terytorialnego; autorka dwóch monografii: o sejmie walnym za panowania Zygmunta III Wazy oraz o polskich demokracjach na przestrzeni dziejów; a także kilkudziesięciu artykułów naukowych.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-320-2

